

**До спеціалізованої вченої ради К 11.737.02
у Донецькому державному університеті
внутрішніх справ**

*проспект Адмірала Луніна, 89,
м. Маріуполь,
Донецька область, 87510*

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Резнікової Вікторії Вікторівни на дисертацію
Дутки Віталія Володимировича
«ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право**

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Законодавство про банкрутство переслідує подвійну мету: захист інтересів боржників, які опинилися у скрутному матеріальному становищі, передбачивши для них механізм відновлення платоспроможності та врегулювання заборгованості перед кредиторами, а також захист прав та інтересів кредиторів таких боржників, наділяючи відповідно кредиторів широким спектром прав щодо керування справою про банкрутство.

Разом з тим, доводиться констатувати, що не завжди учасники справи про банкрутство використовують дану процедуру саме з тією метою, яку мав на увазі законодавець. Непоодинокими, на жаль, є випадки використання процедур банкрутства недобросовісними боржниками задля виведення активів, позбавлення від податкових зобов'язань, ухилення від сплати заборгованості перед кредиторами, а кредиторами – з метою блокування роботи підприємства

– боржника, іноді – навіть з метою рейдерського захоплення підприємств. Все це зумовлює необхідність детальної законодавчої регламентації процедур банкрутства, а також встановлення на законодавчому рівні гарантій недопущення зловживання правами у справі про банкрутство.

З набуттям чинності новою редакцією Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) у 2017 році суттєво посилилася боротьба із зловживаннями процесуальними правами у господарському судочинстві. Поряд з цим, Кодекс України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ), який є спеціальним нормативно-правовим актом, що регулює провадження у справах про банкрутство, не передбачає достатньо дієвих механізмів запобігання зловживанням правами у справі про банкрутство. Тому на практиці застосування заходів протидії зловживанням правами у справі про банкрутство, як правило, здійснюється на основі лише загальних норм ГПК України, що не враховує специфіку конкурсного процесу.

Таким чином, дослідження зловживання правами у справі про банкрутство та вироблення авторського бачення даної проблематики у комплексі є затребуваними вітчизняною юридичною наукою, що свідчить про безумовну актуальність теми дисертаційного дослідження, обраної В.В. Дуткою.

МЕТА І ЗАВДАННЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ, ЙОГО СТРУКТУРА

Метою дослідження Дутки В.В. визначено розробку теоретичних положень щодо зловживання правами у справі про банкрутство, здійснення класифікації зловживання правами у даній категорії справ, виявлення характерних особливостей найбільш поширених видів таких зловживань, а також розробку пропозицій та рекомендацій щодо протидії зловживанням правами у справі про банкрутство (с. 19 дисертації).

Мета дослідження обумовила формулювання і вирішення наступних завдань: розкрити поняття зловживання правами у справі про банкрутство; охарактеризувати суб'єктів зловживання правами у справі про банкрутство;

здійснити класифікацію зловживання правами у справі про банкрутство; розкрити зловживання правами на стадії відкриття провадження у справі про банкрутство; охарактеризувати зловживання правами на стадії розпорядження майном боржника; розкрити зловживання правами під час застосування процедур санації та ліквідації; охарактеризувати зловживання процесуальними правами у справі про банкрутство; визначити заходи протидії зловживанням правами у справі про банкрутство; охарактеризувати визнання недійсними правочинів боржника як захід протидії зловживанням правами у справі про банкрутство (с. 19).

Методи дослідження, обрані Дуткою В.В., дозволили вирішити поставлені завдання на достатньому рівні. В основу методології дослідження покладено діалектичний метод пізнання, що дав змогу дисертанту розглянути досліджувані процеси та явища в їхньому розвитку та взаємозв'язку. Системно-структурний метод застосовувався для визначення місця зловживання правами у справі про банкрутство у системі національного права, при побудові системи класифікації зловживання правами у справі про банкрутство. Формально-логічний метод використовувався при дослідженні існуючих у науці підходів до визначення поняття зловживання правами та вироблення авторської дефініції «зловживання правами у справі про банкрутство». За допомогою історичного методу дисертантом було проаналізовано еволюцію правового регулювання застосування до неплатоспроможних боржників процедур банкрутства, а також застосування окремих заходів протидії зловживанням правами у справі про банкрутство. Порівняльно-правовий метод використовувався під час порівняння дисертантом положень законодавства про банкрутство та цивільного законодавства в частині правового регулювання визнання недійсними правочинів боржника.

Об'єктом дослідження визначено суспільні відносини, що виникають у сфері відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Предметом – зловживання правами у справі про банкрутство.

Отже, мета, завдання, методи дослідження, об'єкт та предмет дисертаційної роботи визначено достатньо повно та коректно.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 206 сторінок, з них основного тексту – 160 сторінок, робота містить список використаних джерел із 218 найменувань та 4 додатки.

ОЦІНКА ОБГРУНТОВАНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЇ, ЇХ ДОСТОВІРНОСТІ Й НОВИЗНИ

Дисертація Дутки В.В. є логічно послідовним та самостійним науковим дослідженням. Автором дисертаційного дослідження розкрито та сформульовано низку науково обґрунтованих теоретичних положень щодо інституту зловживання правами у справі про банкрутство, заходів протидії зловживанням правами у справі про банкрутство, що у цілому свідчить про завершеність та наукову цінність дисертаційного дослідження.

Дутка В.В. зі знанням предмету дослідження, використанням достатньої кількості спеціальних літературних джерел розкриває тему дослідження, висвітлюючи проблематику, різноманіття видів зловживання правами у справі про банкрутство. Під час роботи над дисертаційним дослідженням дисертантом опрацьовано значний масив судової практики, що дозволило виявити практичні проблеми виявлення та протидії зловживанням правами у справі про банкрутство. Окремі положення й висновки, сформульовані у дисертації, мають дискусійний характер і можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень.

Безсумнівним здобутком автора є розробка та удосконалення понятійно-категоріального апарату. Дисертант наводить нові та удосконалює існуючі визначення ключових понять з досліджуваної тематики, такі як: *«зловживання правами у справі про банкрутство»*, *«механізм протидії зловживанням правами у справі про банкрутство»* тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням зловживання

правами у справі про банкрутство, в якому містяться нові теоретико-практичні положення та рекомендації щодо удосконалення національного законодавства в частині протидії зловживанням правами у справі про банкрутство.

Дисертація має практичну спрямованість, отримані у ній результати можуть бути використані як для протидії зловживанням правами у справі про банкрутство як під час розгляду господарськими судами справ про банкрутство, так і для удосконалення відповідного нормативно-правового регулювання.

Викликає інтерес авторське визначення Дутки В.В. поняття «*механізм протидії зловживанням правами у справі про банкрутство*», під яким запропоновано розуміти процес регулюючого впливу на поведінку учасників відносин неплатоспроможності (банкрутства) шляхом застосування заходів, спрямованих на попередження, припинення зловживання правами у справі про банкрутство, а також на відновлення порушених прав (с. 21, с. 167, с. 173).

Заслуговує на увагу запропонована дисертантом класифікація зловживання правами у справі про банкрутство за такими критеріями: за стадіями провадження; за суб'єктами; за кількістю осіб; залежно від категорії справ; залежно від правових наслідків; за змістом; залежно від форми, в якій вчиняється зловживання, залежно від спрямованості на завдання шкоди (с. 71-74, с. 171).

Привертає до себе увагу авторська аргументація того, що підстави для закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, передбачені ч. 7 ст. 123 КУзПБ, є заходами протидії зловживанням правами у справі про неплатоспроможність фізичної особи, а також детальне дослідження даних заходів, проведене дисертантом у підрозділі 3.2. дисертаційного дослідження (с. 147-151).

Заслуговує на підтримку і позиція автора з приводу того, що після відкриття провадження у справі про банкрутство суб'єктом зловживання правами може бути особа, щодо якої є ухвала суду про визнання відповідного суб'єкта учасником справи (с. 71, с. 171).

Викладеним здобутки дисертаційного дослідження Дутки В. В. не

вичерпуються. Чимало із них заслуговує на увагу та позитивну оцінку.

Слід відзначити також практичну спрямованість дисертації. Окремі результати дослідження Дутки В. В. рекомендовано до використання в практичній діяльності про що свідчать надані довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження (Додатки Б, В, Г, с. 204-206 дисертації).

Таким чином, дисертаційна робота Дутки В. В. виконана на достатньо високому науковому рівні, отримані нові наукові результати, які здатні внести свій помірний вклад у процес подальшого удосконалення господарського та господарського процесуального законодавства в частині протидії зловживанням правами у справі про банкрутство.

ДОСТОВІРНІСТЬ І ОБГРУНТОВАНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Усі сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації обґрунтовано дисертантом на основі власних досліджень, підтверджуються проведеним аналізом вітчизняних та зарубіжних наукових, нормативно-правових джерел, судової практики (усього 218 найменувань). Теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації, що містяться в дисертації, з достатньою повнотою відображені у публікаціях здобувача: 10 наукових публікаціях, з яких 5 статей опубліковано у наукових фахових періодичних виданнях (1 – у науковому періодичному виданні іншої держави), 5 тез доповідей на наукових та науково-практичних конференціях. Зокрема, основні теоретичні та прикладні положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися на 5 міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Право як ефективний суспільний регулятор» (Львів, 2019); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (Львів, 2020); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (Запоріжжя, 2021); Міжнародній спеціалізованій науковій конференції «Теоретико-методологічні

засади правознавчих та суспільних наук: історія становлення та сучасні тенденції» (Тернопіль, 2021); I Міжнародній спеціалізованій науковій конференції «Сучасні наукові дослідження: соціально-політичний та правовий виміри» (Полтава, 2021).

ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження містить матеріали, придатні для використання: у науково-дослідній сфері – під час подальших досліджень зловживання правами у справі про банкрутство; у нормотворчій діяльності – при підготовці та внесенні змін до законодавства України про банкрутство (неплатоспроможність); в освітньому процесі – під час викладання дисциплін «Право неспроможності (банкрутства)», «Господарське право», «Господарське процесуальне право» та інших дисциплін господарсько-правового циклу, а також при підготовці навчальних посібників, підручників, науково-практичних видань, методичних рекомендацій для науковців, практикуючих юристів, викладачів, аспірантів, курсантів та студентів закладів вищої освіти та наукових установ з юридичних спеціальностей; у правозастосовній діяльності – результати дослідження можуть бути використанні під час виявлення та протидії зловживанням правами у справах про банкрутство.

Аналіз дисертаційного дослідження свідчить про те, що В.В. Дуткою опрацьовано значний масив законодавства про банкрутство, проаналізовано чималу кількість теоретичних джерел у сфері банкрутство, запропоновано певні зміни до КУзПБ. Однак, дисертантом не було на жаль підготовлено на основі даного дослідження законопроект про внесення змін та доповнень до діючої редакції КУзПБ, який би належно презентував запропоновані автором зміни до законодавства в частині протидії зловживанням правами у справі про банкрутство. Такий законопроект, у разі його розробки дисертантом, значно підвищив би практичну цінність дисертаційного дослідження, дозволив би дисертанту систематизувати та упорядкувати, взаємоузгодити весь масив

напрацьованих ним пропозицій щодо внесення змін до законодавства про банкрутство.

ЗАУВАЖЕННЯ ЗА ЗМІСТОМ ДИСЕРТАЦІЇ

Загалом зміст дисертаційної роботи Дутки В.В. свідчить про творчий характер проведеного дослідження.

У той же час окремі висновки, сформульовані в роботі, мають дискусійний характер, а деякі положення дисертації потребують уточнення і конкретизації. Не можна оминати увагою й окремі недоліки роботи.

Основні зауваження до змісту положень, викладених у дисертації, можуть бути зведені до наступного.

1. Запропоноване дисертантом визнання поняття *«зловживання правами у справі про банкрутство»* видається недостатньо повним, таким, що не містить всіх ознак та критеріїв, необхідних для ідентифікації та кваліфікації в кожному конкретному випадку того чи іншого діяння саме як зловживання правом в справі про банкрутство. В основу визначення дисертантом покладено словосполучення *«...поведінки..., яка полягає у використанні правових норм для задоволення власних інтересів ...»*, але ж і правомірна/добросовісна поведінка учасників справи про банкрутство може полягати у використанні ними правових норм для задоволення власних інтересів, зокрема у випадках реалізації (без зловживань) особами тих прав, які надані їм за законом (без використання також їх «на зло»).

Чи не свідчить це про неповноту запропонованого визначення? Чи не вважає дисертант за доцільне продовжити в заданому напрямку всій науковий пошук, аби виокремити та розкрити максимально повний перелік ознак зловживання правом в справі про банкрутство? Включення таких ознак у визначення відповідного поняття зробило б його більш інформативним, підвищило б його практичну цінність, оскільки б надавало користувачам інструментарій, необхідний для кваліфікації в кожному конкретному випадку тих чи інших діянь (певної поведінки учасника справи) як зловживання правом в справі про банкрутство.

Складно недооцінювати важливість цього, оскільки зловживання правом здебільшого характеризується, як відомо, формальною правомірністю (*має місце відсутність порушення конкретних юридичних заборон при порушенні загальних правових принципів, які покликані спрямувати поведінку суб'єкта в межах певного соціального призначення наданих йому правомочностей*).

2. У дисертаційному дослідженні встановлено, що факт звільнення боржників від сплати судового збору за подання заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство є не лише невиправданою розкішшю для нашої держави, але і зайвий раз сприяє зловживанню правом на ініціювання провадження у справі про банкрутство недобросовісними боржниками (с. 171-172).

Така позиція дисертанта видається дещо спірною та такою, що потребує додаткового обґрунтування, оскільки ідеєю нового КУзПБ було спростити доступ до процедур банкрутства, що і було зроблено, у тому числі засобом звільнення боржників від сплати судового збору за подання заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство. Тим паче, у неплатоспроможних боржників часто відсутні кошти навіть на авансування винагороди арбітражного керуючого, не говорячи вже про судовий збір.

3. У роботі автором неодноразово згадується проблема рейдерських захоплень підприємств через застосування процедур банкрутства (с. 18, с. 79, с. 117). У зв'язку з цим хотілося б дізнатися думку дисертанта: як саме слід боротися з цим явищем? які заходи мають бути вжиті як на законодавчому рівні, так і на локально-правовому, аби процедури банкрутства не могли слугувати на майбутнє засобом для рейдерських захоплень?

4. Дисертантом пропонується внести зміни до ч. 7 ст. 119 КУзПБ, передбачивши надсилання ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність тим кредиторам, яких боржник вказав у заяві про відкриття провадження у справі про свою неплатоспроможність. Якщо у матеріалах справи будуть докази вручення копії ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) кредиторам

боржника, і такі кредитори все рівно не матимуть бажання заявляти свої вимоги до боржника і вступати у справу, то пропонується закривати провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) на підставі п. 6 ч. 1 ст. 40 КУзПБ із застосуванням наслідків, передбачених ч. 4 цієї ж статті (визнанням вимог кредиторів, які не заявили, погашеними, а виконавчих документів – такими, що не підлягають виконанню) (с. 87-88).

Дана позиція дисертанта видається спірною, оскільки якщо після оприлюднення офіційного оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство станом на дату проведення попереднього засідання до боржника не висунуто вимог, суд не має змоги належним чином надати обґрунтовану оцінку твердженням боржника щодо його неплатоспроможності, адже такі твердження боржника у процедурі банкрутства мають бути досліджені судом критично з урахуванням як думки арбітражного керуючого, так і інших конкурсних кредиторів. У цьому вбачається встановлення законодавцем балансу між інтересами боржника, щодо якого застосовано мораторій на задоволення вимог конкурсних кредиторів, та інтересами добросовісних кредиторів такого боржника – як конкурсних, так і поточних, які мають легітимні очікування щодо погашення наявних боргів боржника перед ними.

6. На с. 101 дисертаційного дослідження автором вказується: *«Слід звернути увагу на повноваження комітету кредиторів щодо звернення до господарського суду з вимогою про визнання правочинів (договорів) боржника недійсними на будь-якій стадії процедури банкрутства та надання згоди на продаж майна боржника (крім майна, що є предметом забезпечення) та погодження умов продажу майна боржника (крім майна, що є предметом забезпечення) у процедурі санації відповідно до плану санації або у процедурі ліквідації банкрута. Дані права комітету кредиторів також можуть бути предметом зловживань»*. Ця теза, висловлена дисертантом у роботі викладає інтерес, однак видається такою, що є незакінченою, потребує розвитку, додаткової аргументації та пояснень з боку дисертанта. Що, на думку

дисертанта, має слідувати з цього, які наслідки, які заходи та дії мають бути вчинені та ким, аби запобігти зазначеним зловживанням?

Висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Дутки В. В., оскільки стосуються переважно дискусійних питань, пов'язані зі складністю та/або неоднозначністю проблематики роботи. Вони не перешкоджають загалом позитивно оцінити дану дисертаційну роботу, що є завершеною працею, в якій отримані нові обґрунтовані теоретичні результати, які в сукупності є достатньо суттєвими для розвитку науки як господарського, так і господарського процесуального права.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПО ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація Дутки Віталія Володимировича «Зловживання правами у справі про банкрутство» за своїм змістом, актуальністю, новизною одержаних результатів є завершеною науковою працею, в якій отримані нові, самостійні, науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують конкретне наукове завдання для науки господарського права – розробку теоретичних положень щодо зловживання правами у справі про банкрутство.

Опубліковані В.В. Дуткою наукові праці повністю репрезентують зміст наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Достатньою є апробація результатів дисертаційного дослідження, які оприлюднені автором у низці наукових доповідей, виступів, повідомлень на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях.

Зміст автореферату дисертації є ідентичним основним положенням, сформульованим в дисертації. Зміст автореферату також загалом відповідає структурі, змісту та основним висновкам, зробленим дисертантом у роботі.

Зміст дисертації свідчить про достатньо високе володіння дисертантом темою дослідження та його професіоналізм. Викладені в дисертації рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства України в основному є теоретично обґрунтованими та аргументованими. Дослідження загалом виконане на належному науковому рівні.

Робота виконана на належному теоретичному рівні і відповідає вимогам пунктів 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 (з наступними змінами), а дисертант В.В. Дутка заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право.

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри господарського права
та господарського процесу
Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

В.В. Рєзнікова

Підпис доктора юридичних наук, професора Рєзнікової В. В. засвідчую: